

Het belang van informatie over een afwezige genetische vader*

H. M. Y. Koomen, J. B. Hoeksma en M. Meerum Terwogt**

Samenvatting

In een gestructureerd interview werden 102 volwassen proefpersonen, allen opgegroeid met een vervangende vader, ondervraagd over de informatie die ze over hun afwezige genetische vader hadden. Daarnaast werden, zowel met mondelinge vragen als met twee schriftelijke vragenlijsten (NPV en Erfelijkheidsvragenlijst), diverse aspecten van het huidige persoonlijk functioneren van deze personen onderzocht. De belangrijkste bevindingen waren: 1. de hoeveelheid en kleur van de informatie waarover personen zeggen te beschikken speelt een minder cruciale rol in het persoonlijk functioneren dan verwacht; 2. een ontmoeting met de genetische vader blijkt zowel een gunstig effect te hebben op geïnformeerdheid als op het latere sociale functioneren; 3. het blijkt essentieel onderscheid te maken naar de reden van afwezigheid van de genetische vader: kinderen geboren uit een kortstondige relatie zijn zowel wat betreft geïnformeerdheid als persoonlijk functioneren slechter af dan kinderen van overleden vaders en gescheiden ouders, waarbij de laatste groep een middenpositie inneemt.

1 Inleiding

De vraag naar het belang van informatie over een ontbrekende genetische vader is niet zonder betekenis. Zij speelt bijvoorbeeld een be-

langrijke rol in het publieke debat over het opheffen van donoranonimiteit bij kunstmatige inseminatie (zie bijvoorbeeld Bierkens, 1992; Meerum Terwogt, 1991; 1992). En daarnaast zien we haar ook terug in beschouwingen over adoptie, waarin de aandacht uitgaat naar het verschijnsel 'afstammingsonrust' (Hoksbergen, 1990). Dit artikel doet verslag van een onderzoek naar de geïnformeerdheid over afwezige genetische ouders. Aandacht wordt besteed aan een tweetal vragen: welke variabelen zijn van invloed op de *hoeveelheid*, *aard* en *kleur* van de informatie die het kind over een afwezige genetische ouder krijgt toegespeeld? En, hoe werkt deze informatie door bij het betreffende individu? Het verslag betreft een retrospectieve interviewstudie bij personen, bij wie het contact tussen de genetische ouders om de één of andere reden zo vroeg verbroken is, dat zij de genetische vader niet hebben leren kennen. Om uit te kunnen sluiten dat allerlei verschijnselen mede zouden zijn terug te voeren op de afwijkende gezinssituatie die het ontbreken van een vaderfiguur met zich meebrengt, zijn uitsluitend die personen in het onderzoek betrokken die van jongs af aan in een stabiel gezin met een vervangende vader zijn opgegroeid. Onderzoek in stiefgezinnen toont immers aan dat zo'n sociale vader in veel opzichten, zij het niet in alle (Amato & Keith, 1991), als een volwaardige vervanger kan worden beschouwd (Amato, 1987; Oshman, 1975).

Voor wij de beide hoofdvragen toelichten, is een algemene opmerking op zijn plaats: als we het hebben over de hoeveelheid, aard of kleur van de informatie, bedoelen we steeds de *subjectieve beleving* van die aspecten. De feitelijke hoeveelheid en kleur van de informatie is met behulp van een retrospectief interview nauwelijks betrouwbaar te bepalen. Zo spelen soms fantasieën van de ondervraagde een niet geringe rol. Hoewel de beleving ongetwijfeld niet losstaat van de feitelijke gang van zaken,

* Dit onderzoek werd mede mogelijk gemaakt door financiële ondersteuning van het Nationaal Fonds voor de Geestelijke Volksgezondheid, de Stichting Kinderpostzegels Nederland en het Programmeringscollege Onderzoek Jeugd (WVC).

** Wij bedanken C. Reijnders, L. van Kampen en E. van Kasteel voor hun bijdrage aan de dataverzameling.

kan ze onder invloed van dergelijke factoren aanzienlijk afwijken. Echt bezwaarlijk kan het ontbreken van feitelijke informatie overigens niet genoemd worden. Bij de vraag naar het psychisch welbevinden van mensen is de subjectieve beleving van de situatie immers van doorslaggevend belang.

Factoren van invloed op geïnformeerdheid

Wanneer naar achtergronden van de informatie of kennis over de genetische vader wordt gezocht, ligt het in de eerste plaats voor de hand aandacht te besteden aan de *oorzaak of reden van afwezigheid* van de genetische vader. Op diverse plaatsen in de literatuur worden nakomelingen die een ouder missen door *overlijden* vergeleken met kinderen van *gescheiden* ouders. Uit een meta-analyse van Amato en Keith (1991) komt naar voren dat kinderen waarvan één van beide ouders is overleden weliswaar slechter af zijn dan kinderen uit reguliere twee-oudergezinnen, maar dat overlijden toch een minder negatief effect heeft dan afwezigheid door echtscheiding. Zo blijkt in het laatste geval, de attitude ten opzichte van de vader beduidend negatiever dan bij overlijden (Hetherington, 1972). Dit wordt begrijpelijk als we bedenken dat echtscheiding door kinderen als een vrijwillige daad gezien wordt, waardoor het meer dan overlijden als een verlies van liefde wordt ervaren (Tusenius, 1989). Daarnaast is aannemelijk dat ook de door moeder verstrekte informatie haar werk doet. Hainline and Feig (1978) vonden in dit verband dat gescheiden ouders negatiever over elkaar spraken dan weduwen over hun overleden man. De laatsten waren meer vergelijkbaar met niet-gescheiden ouders. Behalve overlijden en echtscheiding, in welke gevallen de genetische vader toch ooit in zekere zin een ouderrol heeft vervuld, kan de afwezigheid van de genetische vader ook een heel andere achtergrond hebben. Zo bestaat er een aanzienlijke groep nakomelingen voor wie de genetische vader eigenlijk nooit een rol van betekenis heeft gespeeld. Het betreft hier gevallen waarin een kind werd verwekt in een *kortstondige buitenechtelijke c.q. voorechtelijke relatie* of een eenmalig contact. Naar deze laatste categorie als aparte groep is, naar wij weten, nauwelijks onderzoek gedaan. Het is aannemelijk dat de situatie voor deze kinderen nog weer heel anders ligt.

Een tweede variabele waarvan zich een effect zou kunnen voordoen is het *tijdstip* waarop de persoon over het bestaan van zijn of haar genetische vader is geïnformeerd. In een exploratief onderzoek bij geadopteerden die op zoek gingen naar informatie over hun genetische ouders, bleek dat degenen die voor hun 10de jaar geïnformeerd waren over hun adoptie-status zich in een aantal opzichten positief onderscheidde van personen die later op de hoogte waren gesteld (Triseliotis, 1973). Later geïnformeerden gaven niet alleen aan veel meer geschokt en verward te zijn geweest door het bericht, ze vertelden ook wantrouwen te koesteren ten aanzien van de verstrekte informatie (Triseliotis, 1973). Personen die later geïnformeerd zijn zouden zich om deze redenen met dezelfde informatie minder goed geïnformeerd kunnen voelen dan vroeg geïnformeerden.

Een derde variabele, die bijna vanzelfsprekend een rol speelt, is het wel of niet hebben *ontmoet* van de genetische vader. Van de geadopteerden die op latere leeftijd op zoek gaan naar hun genetische ouders heeft een groot deel volgens deskundigen als motief iets essentieels toe te voegen aan de informatie die men tot dan toe heeft (Hoksbergen, 1992). In het exploratieve onderzoek van Triseliotis (1973) was de meerderheid van de geadopteerden inderdaad van mening dat na het gerealiseerde contact een nieuw stadium was bereikt. Hoewel de ontmoeting met een genetische ouder zelden voldeed aan de vooraf gekoesterde verwachtingen, vonden de meesten achteraf toch dat deze confrontatie met de realiteit hen goed had gedaan: ze hadden een bepaalde rust gevonden. Amato en Keith (1991) onderzochten in hun meta-analyse of kinderen van gescheiden ouders baat hebben bij contact met de afwezige ouder. Zij vonden echter maar beperkte ondersteuning voor hun hypothese. In een aantal studies werd een gunstige invloed van contact vastgesteld, in andere studies geen invloed en in weer andere leidde veel contact juist tot meer problemen. Niettegenstaande deze resultaten, zou in de lijn van de bevindingen van Triseliotis verwacht mogen worden dat een ontmoeting met de genetische vader bijdraagt aan het gevoel goed geïnformeerd te zijn.

Effecten van geïnformeerdheid

Ook ten aanzien van de tweede vraag is het zinvol ons licht op te steken bij de adoptieliteratuur. In deze literatuur komt naar voren dat een gebrek aan openhartigheid omtrent het genetische ouderschap een nadelige invloed heeft op de persoonlijkheids- en identiteitsontwikkeling (Hoksbergen, 1987; Raad voor het Jeugdbeleid, 1988; Sibbing-Willems & Temmink-Spits, 1991). Daarbij ziet men zich gesteund door een aantal empirische bevindingen: adoptiekinderen blijken een verhoogde kans te hebben op het ontwikkelen van psycho-pathologie (Verhulst & Versluis-den Bieman, 1989) en worden relatief vaak aangemeld bij instellingen voor jeugdhulpverlening (Hoksbergen & Walenkamp, 1983). De persoonlijkheids- en gezinsproblematiek van deze kinderen blijkt bovendien gerelateerd aan het zoeken naar informatie over de genetische ouders (Triseliotis, 1973; Goebel & Lott, 1986; Stein & Hoopes, 1985), hoewel hierbij aangetekend moet worden dat niet duidelijk is hoe de relatie tussen psycho-pathologie en zoekgedrag in elkaar zit (Slijper & Verhulst, 1991). Zo is bijvoorbeeld onbekend in hoeverre gedragsproblemen door onbekende vroege perinatale- en ervaringsfactoren hierbij een rol spelen. Concrete beschrijvingen van probleemgedrag die we in de adoptieliteratuur tegenkomen zijn onder andere: negatief zelfbeeld, geremdheid in contacten met anderen, gevoelens van depressie, gespannenheid en angst (Triseliotis, 1973), afwijkende identiteitsscores (Stein & Hoopes, 1985), afwijkende persoonlijkheidsscores (Goebel & Lott, 1986) en slechte gezinsrelaties (allen). Ook bij kinderen uit een-oudergezinnen met een scheidings- dan wel overlijdenshistorie, en bij kinderen uit stiefgezinnen vinden we een aantal van deze probleemgedragingen terug. Amato en Keith (1991) vonden voor deze groepen in vergelijking met kinderen uit reguliere gezinnen significant meer problemen op het gebied van gedrag (agressie, delinquentie e.d.), emotioneel functioneren (depressie, angsten e.d.), zelfbeeld en sociale relaties (niet bij overlijden). Wat betreft emotioneel functioneren waren kinderen uit stiefgezinnen zelfs slechter af dan kinderen uit gescheiden een-oudergezinnen. Op grond van deze bevindingen bij diverse typen gezinnen lijkt het van belang ook bij onze doelgroep dergelijke met

persoonlijk functioneren samenhangende variabelen te onderzoeken. In dit verband is het onder meer interessant na te gaan of geïnformeerdheid implicaties heeft voor diverse persoonlijkheidskenmerken, voor tevredenheidsgevoelens ten aanzien van diverse levensgebieden (bijvoorbeeld sociaal functioneren) en voor eventuele psychische problemen.

Daarnaast is het van belang te onderzoeken of de informatie invloed heeft op hoe genetische vaders hun nakomelingen in het latere leven nog bezighouden. Heeft geïnformeerdheid effect op *gedachten over de genetische vader* in het latere leven? Kinderen die gescheiden leven van hun vader blijken de neiging te hebben in hun fantasie een ideaalbeeld van de vader te construeren (Bach, 1946). Irreële fantasieën, zowel in idealistische als negatieve zin, vormen ook een bekend verschijnsel in de klinische adoptiepraktijk (Sibbing-Willems & Temmink-Spits, 1991). In een aantal gevallen is het een hardnekkig fenomeen dat tot ver in de volwassenheid blijft bestaan. In het exploratieve onderzoek van Triseliotis (1973) bleven vooral geadopteerden die slecht of negatief geïnformeerd waren over hun achtergrond sterk gepreoccupeerd met hun genetische ouders. In dit licht zou ook bij dit onderzoek een effect van geïnformeerdheid op gedachten en fantasieën over de afwezige genetische vader verwacht kunnen worden.

Mensen die hun genetische ouders niet beide kennen blijken meer belang te hechten aan erfelijke factoren dan de gemiddelde Nederlander geneigd is te doen (Meerum Terwogt, Hoeksma & Koops, 1991). In aansluiting bij de gedachtengang van Van Kampen, Koops, Meerum Terwogt en Reijnders (1990) is daarom tevens nagegaan of de geïnformeerdheid over de genetische vader van invloed is op de *erfelijheidsopvatting* van het individu. Volgens genoemde auteurs kunnen de irreële, positief getinte fantasieën over de ontbrekende vader begrepen worden als het produkt van een attributieproces dat optreedt ten tijde van de identiteitsvorming. In dit proces worden individuele gedragingen en gedachten, die niet herleidbaar zijn tot de moeder en een eventueel plaatsvervangende vader, toegeschreven aan de onbekende genetische vader, waarmee erfelijke factoren een grote betekenis wordt toegekend. In een kleinschalig vragenlijstonderzoek

vonden Van Kampen et al. (1990) empirische ondersteuning voor deze idee: personen die slecht en laat geïnformeerd waren, bleken sterker te geloven in de erfelijkheid van psychologische eigenschappen. Ook Triseliotis (1973) nam in zijn onderzoek bij geadopteerden, een sterke erfelijkheidsopvatting waar. Anders dan voornoemde auteurs legt hij ook expliciet de relatie met *negatieve* informatie over de genetische ouders: "Most of them being firm believers of heredity, they believed that the 'badness' of their parents might be transmitted to them and through them to their children" (1973, p.49). In navolging van genoemde auteurs verwachten wij dat personen die zich niet goed geïnformeerd voelen een naar verhouding sterke erfelijkheidsopvatting hebben.

2 Methode

2.1 Proefpersonen en procedure

Aan het onderzoek namen 102 personen deel. De proefpersonen werden geworven via een annonce onder de categorie 'oproepen' in de grote landelijke dagbladen (i.c. De Volkskrant, Trouw, Het Parool en De Telegraaf). De oproep was gericht aan mensen die tijdens hun jeugd hun biologische vader niet hadden gekend en die bereid waren ten behoeve van een wetenschappelijk onderzoek anoniem hun ervaringen te vertellen. De volgende drie criteria werden hierbij vermeld: a) de respondent diende zelf 21 jaar of ouder te zijn; b) de genetische vader moest voor het 5e jaar uit het leven van de respondent verdwenen zijn en indien zich later een ontmoeting had voorgedaan mocht dit niet voor het 21e jaar gebeurd zijn; en c) de respondent diende opgevoed te zijn door de genetische moeder en een vervangende vader. Bij de (telefonische) aanmelding werden deze criteria gecheckt. Er werd tevens nagegaan of er sprake was geweest van een stabiele en normale opvoedingssituatie waarin de vaderrol volwaardig was vervuld. Indien bleek dat de sociale vader pas geruime tijd na het wegvallen van de genetische vader zijn intrede had gedaan, dan wel dat er sprake was geweest van wisselende 'vaders', werd de aanmelder niet in het onderzoek betrokken. Hetzelfde gebeurde met respondenten met traumatische ervaringen (vermoedens van incest, mishande-

ling, verwaarlozing etc.). Op grond van de laatste twee criteria moest 10% van de aanmelders van deelname worden uitgesloten. Van de deelnemers bleek het merendeel van het vrouwelijk geslacht (66%). De gemiddelde leeftijd was 36 jaar ($sd=8.5$). De helft (52%) was hoogopgeleid (universitair of hbo-niveau), 36% had een middelbare en 12% een lagere opleiding. Ruim de helft was gehuwd of woonde samen (55%), 35% noemde zichzelf alleenwonend en 10% was gescheiden. De oververtegenwoordiging van hoger opgeleiden moet vermoedelijk worden toegeschreven aan het feit dat mensen met een hogere opleiding doorgaans meer bereid zijn aan wetenschappelijk onderzoek mee te werken. Het naar verhouding hoge percentage vrouwen hangt waarschijnlijk samen met de grotere bereidheid en gelegenheid die vrouwen doorgaans hebben om over persoonlijke aangelegenheden te praten. Bij iedere deelnemer werd een gestructureerd interview (Van Kampen et al., 1990) en een tweetal schriftelijke vragenlijsten afgenomen.

2.2 Materiaal

Het interview bevatte ruim 100 vragen, waarvan wij er voor dit onderzoek 31 gebruikten. Zeven vragen hadden betrekking op de hoeveelheid en drie op de kleur van de informatie over de genetische vader. Er werden vier vragen gesteld over de mate van tevredenheid op het gebied van werk, sociale contacten, het huidige leven en de relatie met de andere sekse. In twee vragen werd informatie ingewonnen over eventuele hulp gezocht voor psychische problemen. De overige vragen betroffen de reden van afwezigheid van de genetische vader, het tijdstip van informeren over het bestaan van de genetische vader, het al dan niet hebben ontmoet van de genetische vader, fantaseren over de genetische vader en ideeën over gelijkenis met de vader qua uiterlijk en karakter. Ten slotte bevatte het interview een aantal vragen over de hierboven vermelde demografische gegevens. De twee vragenlijsten die werden afgenomen waren de NPV (Luteijn, Starren & Van Dijk, 1975) en de Erfelijkheidsvragenlijst (Meerum Terwogt et al., 1991). Beide lijsten werden door de proefpersonen zelf ingevuld. De NPV, bestaande uit 133 items verdeeld over zeven schalen, wordt verondersteld de volgende psychologische kenmerken te meten:

inadequaat, sociale inadequaat, rigiditeit, verongelijkheid, zelfgenoegzaamheid, dominantie en zelfwaardering. De Erfelijkheidsvragenlijst, bestaande uit 19 items, beoogt te meten in hoeverre een persoon algemeen menselijke kenmerken van uiteenlopende aard (netheid, depressiviteit, hoogtevrees, creativiteit etc.), aan erfelijke dan wel omgevingsfactoren toeschrijft. Per kenmerk dient dit op een vijfpuntschaal te worden aangegeven. Zowel de NPV (Luteijn et al., 1975) als de Erfelijkheidsvragenlijst (Meerum Terwogt et al., 1991) zijn in eerder onderzoek betrouwbare instrumenten gebleken.

3 Resultaten

3.1 Hoeveelheid en kleur van de informatie

De vragen die betrekking hadden op het *kwantitatieve* aspect van de informatie-overdracht en de beschikbare kennis over de genetische vader, waren de volgende: hoeveel kennis had u als jongere (13-20 jaar) over uw genetische vader? Hoeveel kennis heeft u nu? Had u alleen feitelijke kennis over uw vader of had u ook kennis over zijn persoonlijkheid? Hoe is dat op dit moment? Kwam u makkelijk of moeilijk

aan die kennis? Verstrekte uw moeder deze informatie gemakkelijk of was ze in dit opzicht terughoudend? Hoe is dat nu? Tabel 1 geeft een overzicht van de verdeling van de antwoorden over de diverse antwoordcategorieën. De aantallen overziend blijkt dat het merendeel van de ondervraagden, zowel tijdens de adolescentie als op het moment van ondervraging, volgens eigen zeggen over weinig of geen informatie over de genetische vader beschikte. Voor ongeveer tweederde deel van de geïnterviewden geldt bovendien dat hun moeder in dit opzicht terughoudend was of dat ze zelfs in het geheel geen informatie over de genetische vader verstrekte. Desalniettemin zegt iets meer dan de helft van de ondervraagden momenteel, behalve over feitelijke kennis, ook over informatie over de persoonlijkheid van de vader te beschikken. Dit laatste wordt begrijpelijk als we erbij betrekken dat ruim de helft van de ondervraagden naast de moeder nog andere informatiebronnen had en dat eenderde deel op latere leeftijd zelf contact heeft gezocht met de genetische vader.

De antwoorden op de vragen, zoals in Tabel 1 weergegeven, werden aan een Homals-analyse onderworpen. Doel van de analyse was te ko-

Tabel 1

Resultaten Homals-analyse op vragen betreffende de hoeveelheid informatie

Vraag	Antwoord	Freq.	Schaalwaarde	Discr.waard
Hoeveel kennis tijdens adqlescentie	veel	27	1.14	.66
	weinig	51	-.41	
	geen	24	-1.51	
Hoeveel kennis nu	veel	41	.68	.39
	weinig	53	-.41	
	geen	5	-1.51	
Aard v.d. kennis tijdens adolescentie	persoon	42	.90	.51
	feitelijk	51	-.59	
Aard v.d. kennis nu	persoon	59	.55	.44
	feitelijk	39	-.83	
Hoe kwam u aan de kennis	makkelijk	38	1.01	.63
	moeilijk	64	-.63	
Informatieverstrekking moeder toen	makkelijk	32	1.03	.56
	moeilijk	45	-.27	
	niet	25	-.89	
Informatieverstrekking moeder nu	makkelijk	35	.94	.49
	moeilijk	41	-.47	
	niet	23	-.65	

men tot een schaal, die de gemeenschappelijke aspecten in de antwoorden op de verschillende vragen representeert. Hiertoe werd één dimensie geëxtraheerd. De eigenwaarde, die in dit geval als de fractie verklaarde variantie kan worden opgevat, bedroeg 0.52. Kolom vier bevat de met Homals berekende categorie-kwantificaties (de aan de antwoordcategorieën toegekende schaalwaarden). Kolom vijf bevat de discriminatie-waarden die de correlaties tussen de vragen en de gevonden dimensie weerspiegelen (vergelijkbaar met factorladingen). De categoriekwantificaties zijn goed interpreteerbaar. De kwantificaties van de antwoorden die op veel informatie en informatieverstrekking zonder terughouding duiden, alsmede op informatie over de persoonlijkheid van de genetische vader zijn alle positief, terwijl de overige antwoorden die op het tegendeel duiden negatief zijn. Op grond van de gepresenteerde schaalwaarden lijkt het dan ook gerechtvaardigd om de resulterende schaal op te vatten als een maat voor de hoeveelheid informatie over de genetische vader, waarover een persoon zegt te beschikken.

Het interview bevatte drie vragen over *kwalitatieve aspecten* van de informatieoverdracht en de beschikbare kennis, namelijk: wat voor beeld had u van uw genetische vader in de periode van 13 tot 20 jaar? Hoe denkt uw moeder over uw genetische vader? Hoe bracht uw moeder de informatie over uw genetische vader? In alle drie vragen gaat het om de *kleur* van percepties of informatie over de genetische vader

met antwoordalternatieven in termen van positief en negatief. Tabel 2 bevat de frequenties waarmee diverse antwoorden werden gegeven. Ongeveer 60% van de ondervraagden geeft aan tijdens de adolescentie voornamelijk positief over de genetische vader te hebben gedacht. Naar het oordeel van de ondervraagden heeft eveneens een kleine 60% van de moeders een positief beeld van de vader. Volgens ongeveer 30% van de ondervraagden verstrekte de moeder voornamelijk positieve informatie over de genetische vader.

Om tot een schaal voor de kleur van de informatie te komen werd op de antwoorden van de drie genoemde vragen een Homals-analyse uitgevoerd. De analyse resulteerde in een eendimensionale oplossing met een eigenwaarde van 0.71. De categorie-kwantificaties alsmede de discriminatie-maten behorende bij de drie vragen staan weergegeven in Tabel 2. Alle positieve antwoord-categorieën blijken positieve kwantificaties (schaalwaarden) te hebben. De overige categorieën zijn minder consistent geordend. De resulterende schaal kan dan ook het beste worden opgevat als een maat voor de kleur van de informatie, waarbij hoge scores als positief worden opgevat en lage scores als niet positief.

3.2 Factoren die de hoeveelheid en kleur van de informatie bepalen

De afwezigheid van de genetische vader heeft niet bij alle geïnterviewden eenzelfde oorzaak.

Tabel 2

Resultaten Homals-analyse op vragen betreffende de kleur van de informatie

Vraag	Antwoord	Freq.	Schaalwaarde	Discr.-waarde
Beeld vader tijdens adolescentie	sterk positief	32	.66	.53
	positief	19	.76	
	gemengd	20	-1.08	
	negatief	5	-.10	
	sterk negatief	10	-.68	
Hoe dacht moeder over vader	sterk positief	27	1.21	.86
	positief	23	.15	
	gemengd	6	-1.28	
	negatief	12	-1.42	
	sterk negatief	20	-.79	
Hoe bracht moeder de informatie	sterk positief	11	1.64	.73
	positief	16	1.00	
	objektief	25	.42	
	negatief	14	-1.14	
	sterk negatief	19	-.50	

In 15 van de 102 gevallen is er sprake van overlijden van de genetische vader, in 32 gevallen van echtscheiding en in 55 gevallen is de geïnterviewde geboren uit een kortstondige relatie dat wil zeggen uit een kortdurende voorechtelijke c.q. buitenechtelijke verhouding of een eenmalig contact. Door middel van twee *eenwegs* variantie-analyses werd nagegaan of de hoeveelheid en kleur van de informatie samenhangt met de reden van afwezigheid van de genetische vader. Tabel 3 laat de gemiddelden zien van de met Homals bepaalde scores voor de hoeveelheid en kleur van informatie in de drie onderscheiden groepen *overlijden*, *echtscheiding* en *kortdurende relatie*. Zowel de hoeveelheid als de kleur van de informatie vertoont een significante samenhang met de reden van afwezigheid van de genetische vader (hoeveelheid: $F(2,99)=5.56$, $p<0.001$; kleur: $F(2,97)=3.27$, $p<0.05$). Personen van wie de vader is overleden, blijken zich beter geïnformeerd te voelen dan personen van wie de vader ontbreekt door echtscheiding. De laatsten beschikken op hun beurt weer over meer informatie dan personen die geboren zijn uit een kortstondige relatie. De kleur van de informatie blijkt het positiefst in geval van overlijden en het minst positief bij echtscheiding.

Tabel 3

Hoeveelheid en kleur van de informatie in samenhang met de reden van afwezigheid van de vader: gemiddelden en standaarddeviaties

Reden		Hoeveelheid	Kleur
overlijden *	$n=15$	0.60 (0.99)	0.49 (0.97)
echtscheiding	$n=32$	0.19 (0.96)	-0.36 (1.0)
kortdurende relatie	$n=55$	-0.29 (0.99)	0.02 (1.09)

De leeftijd waarop de geïnterviewden over het bestaan van hun genetische vader werden geïnformeerd varieert sterk tussen personen. Een flink aantal (36%) wist het vóór het vijfde jaar, 22% hoorde het tussen zes en twaalf jaar, 19% tussen dertien en zestien, 12% tussen zeventien en vierentwintig en 12% pas na vierentwintig jaar. De relatie tussen de hoeveelheid en kleur van de informatie enerzijds en de leeftijd waarop de ondervraagden werden geïnformeerd anderzijds werd geanalyseerd met regressie-analyse. Daarbij is rekening gehouden met mogelijke kromlijnjige verbanden. Voor de hoeveelheid informatie werd een

kromlijnjig verband met informatie-leeftijd gevonden ($F(99,2)=5.91$, $p<0.005$, $r=0.33$). Nader bestudering van de regressievergelijking leert dat de hoeveelheid informatie waarover personen zeggen te beschikken afneemt naarmate men later geïnformeerd is, om na een informatie-leeftijd van ongeveer zeventien jaar weer licht te stijgen. Met betrekking tot de kleur van de informatie werd een dergelijke significante relatie met leeftijd van informeren niet gevonden.

Zevenendertig ondervraagden gaven aan één of meer ontmoetingen te hebben gehad met hun genetische vader. Het blijkt dat zij die hun genetische vader daadwerkelijk hebben ontmoet, zich beter geïnformeerd voelen dan personen die hem niet hebben ontmoet ($F(1,97)=12.22$, $p<0.001$). Ontmoeting met de genetische vader had geen effect op de kleur van de informatie ($F(1,95)=0.25$, n.s.).

Ten slotte werd nagegaan of er een verband bestaat tussen de feitelijke leeftijd alsmede het geslacht van de geïnterviewden enerzijds en de hoeveelheid en de kleur van de informatie anderzijds. Noch voor geslacht, noch voor leeftijd werden significante relaties vastgesteld.

Tot zover werd de invloed van de variabelen *reden van afwezigheid*, *leeftijd van informeren*, *ontmoeting met de genetische vader*, *leeftijd en sekse* ieder afzonderlijk geanalyseerd. Om de gemeenschappelijke invloed van deze variabelen op de hoeveelheid en kleur van de informatie na te gaan voerden we een tweetal stapsgewijze regressie-analyses uit waarin alle genoemde factoren werden betrokken. De analyse met *hoeveelheid* informatie als responsvariabele resulteerde in drie significante predictoren ($r=0.53$), te weten: de variabele die aangeeft of er een ontmoeting met de genetische vader heeft plaatsgevonden ($b=0.91$, $s.e.(b)=0.19$, ($\beta=-0.43$), $p<0.001$), de variabele die aangeeft of de vader ontbreekt door overlijden ($b=0.95$, $s.e.(b)=0.28$, ($\beta=0.32$), $p<0.01$) en de leeftijd waarop de geïnterviewde is geïnformeerd ($b=-0.15$; $s.e.(b)=0.07$, ($\beta=-0.21$), $p<0.05$). De geschatte regressiegewichten duiden erop dat het gevoel goed geïnformeerd te zijn groter is als er een feitelijke ontmoeting met de vader heeft plaatsgevonden of als de vader ontbreekt door overlijden en dat dit gevoel kleiner wordt naarmate de persoon op latere leeftijd is geïnformeerd. Betreffende de *kleur*

van de informatie resulteerde de analyse in één significante predictor, namelijk de variabele die aangeeft dat de vader ontbreekt door echtscheiding ($b=-.49$, $s.e.(b)=0.23$, $(\beta=-0.21)$, $p<0.05$). Zoals we al eerder vaststelden is de kleur van de informatie over de genetische vader waarover de ondervraagden zeggen te beschikken in dit geval minder positief.

3.3 Effecten van hoeveelheid en kleur van de informatie

In het onderzoek naar effecten van hoeveelheid en kleur van de informatie worden drie groepen variabelen betrokken: a) variabelen die samenhangen met persoonlijk functioneren, te weten persoonlijkheidskenmerken zoals geoperationaliseerd met de NPV, tevredenheid op diverse levensgebieden en een variabele die aangeeft of er al dan niet hulp gezocht is voor psychische problemen; b) variabelen die verwijzen naar gedachten over de genetische vader in het huidige leven, namelijk fantaseren over de genetische vader en opvattingen over gelijkenis met de genetische vader qua uiterlijk en karakter; en c) erfelijkheidsopvattingen zoals geoperationaliseerd met de Erfelijkheidsvragenlijst.

In de vorige paragraaf werd van een aantal variabelen de invloed op hoeveelheid en kleur van de informatie onderzocht. Vanwege een mogelijke directe of indirecte invloed op de hierboven genoemde effectvariabelen, zijn ook deze achtergrondvariabelen in de analyses betrokken.

Persoonlijkheidskenmerken

De NPV bevat een zevental schalen die betrekking hebben op evenzovele persoonlijkheidskenmerken. Voor ieder van deze schalen berekenen we correlaties met de dimensies hoeveelheid en kleur van de informatie. Slechts één correlatie bleek significant, doch zwak, te weten die tussen de *kleur* van de informatie en de *rigiditeit-schaal* ($r=-0.20$, $p<0.05$). Naarmate personen zich negatiever geïnformeerd voelen over hun genetische vader, blijken ze meer geneigd tot rigiditeit, hetgeen volgens Luteijn c.s. (1975) betekent dat er een voorkeur bestaat voor een strak planmatige aanpak en een aversie tegen het doorbreken van gewoonten en oplossingsmethoden. Vervolgens voerden we zeven stapsgewijze multiple regressie-analyses uit, voor iedere schaal één, waarbij

naast hoeveelheid en kleur van de informatie ook de in de vorige paragraaf besproken variabelen als potentiële predictoren werden betrokken. De analyses met de *inadequatie-* en de *zelfgenoegzaamheid-schaal* resulteerden in één en dezelfde significante predictor, namelijk geslacht. Op de *inadequatie-schaal*, waarop gespannenheid en depressiviteit naar voren komt (Luteijn et al., 1975), blijken vrouwen ietwat hoger d.w.z. inadequater te scoren dan mannen ($b=0.35$, $s.e.(b)=0.17$, $(\beta=0.21)$, $p<0.05$). Op de *zelfgenoegzaamheid-schaal*, waarin het gaat om tevredenheid over zichzelf en een gebrek aan interesse voor anderen en hun problemen (Luteijn et al., 1975), is het effect net andersom: mannen blijken zelfgenoegzamer dan vrouwen ($b=-0.66$, $s.e.(b)=0.16$, $(\beta=-0.39)$, $p<0.001$). Voor de *sociale inadequatie-schaal*, waarbij een hoge score betekent dat de persoon zich op het moment als incompetent (geremd en verlegen) beschouwt in contacten met anderen en een lage score dat de persoon vindt dat hij goed overweg kan met anderen, resulteerde de analyse in drie significante predictoren met een multiple correlatie van $r=0.37$. Predictoren zijn: de variabele die aangeeft of er een feitelijke ontmoeting met de genetische vader heeft plaatsgevonden ($b=0.55$, $s.e.(b)=0.20$, $(\beta=0.28)$, $p<0.01$), leeftijd ($b=0.03$, $s.e.(b)=0.01$, $(\beta=0.26)$, $p<0.05$) en geslacht ($b=0.44$, $s.e.(b)=0.21$, $(\beta=0.21)$, $p<0.05$). Het blijkt dat geïnterviewden die hun genetische vader hebben ontmoet relatief laag scoren op sociale inadequatie, dat de scores op deze schaal toenemen met de leeftijd en dat vrouwen hoger, dat wil zeggen opnieuw inadequater, scoren dan mannen. Bij het voorspellen van *rigiditeit* werd naast de kleur van de informatie ($b=-0.17$, $s.e.(b)=0.09$, $(\beta=-0.20)$, $p<0.05$), geen andere predictor gevonden. Het betreft hier dezelfde relatie als die we eerder vonden bij het berekenen van de correlaties tussen de NPV-schalen en beide informatievariabelen. Ook de analyse met de *verongelijkheid-schaal*, waarmee kritiek en wantrouwen ten aanzien van andere mensen wordt gemeten, resulteerde in één significante predictor, namelijk de variabele die aangeeft dat de vader is verdwenen na een kortstondige voor- c.q. buitenechtelijke relatie. Personen van wie de vader om deze reden ontbreekt blijken relatief hoog te scoren op verongelijkheid

($b=0.44$, $s.e.(b)=0.19$, ($\beta=0.24$), $p<0.05$). De analyses van de schalen *Dominantie* en *Zelfwaardering* ten slotte, leverden geen significante predictoren op.

In het voorgaande werd voor drie NPV-schalen een effect van geslacht gerapporteerd, namelijk voor inadequatie, sociale inadequatie en zelfgenoegzaamheid: vrouwen maakten de indruk inadequater en minder zelfgenoegzaam te zijn dan mannen. Door Luteijn c.s. (1975) werden deze sekseverschillen niet vastgesteld. In onderzoeken bij soortgelijke proefgroepen als de onze kwamen echter eerder ongunstige resultaten voor vrouwen naar voren. Amato en Keith (1991) bespreken een vijftal studies, waarin kinderen met een stiefvader worden vergeleken met kinderen uit één-ouder (moeder) gezinnen. Uit deze onderzoeken komt naar voren dat, waar jongens baat blijken te hebben bij een vervangende vader, bij meisjes eerder van een negatieve invloed moet worden gesproken.

Tevredenheid

Aan de geïnterviewden werd gevraagd of zij tevreden waren over hun huidige leven, werk, relaties met de andere sekse en sociale contacten. De antwoorden op deze vragen werden dichotoom gescoord: ontevreden versus tevreden. De percentages in de antwoordcategorie tevreden bedroegen respectievelijk, huidige leven: 77%, werk: 63%, relaties met de andere sekse: 56% en sociale contacten: 71%. Met behulp van logistische regressie-analyse werd nagegaan in hoeverre er relaties bestaan tussen antwoorden op de gestelde vragen enerzijds en de hoeveelheid en kleur van de informatie anderzijds. Ook hier werden de eerder besproken achtergrondvariabelen vanwege hun mogelijke invloed in de analyses betrokken. Voor de antwoorden op de vragen naar tevredenheid over het huidige leven en tevredenheid op het gebied van werk werden geen significante predictoren gevonden. De analyse met tevredenheid over *relaties met de andere sekse* resulteerde in één significante predictor, namelijk de kleur van de informatie ($b=-0.43$, $s.e.(b)=0.20$, $p<0.05$). Degenen die zich relatief positief geïnformeerd voelen, geven grotere tevredenheid aan over hun relatie *met de andere sekse*. De analyse met tevredenheid over *sociale contacten* als responsvariabele resulteerde eveneens in één sig-

nificante predictor. Degenen die hun genetische vader daadwerkelijk hebben ontmoet uiten zich tevredener over hun sociale contacten dan degenen die niet over deze ervaring beschikken ($b=1.17$, $s.e.(b)=0.52$, $p<0.05$).

Hulp gezocht voor psychische problemen

De geïnterviewden kregen de vraag voorgelegd of zij ooit hulp hadden gezocht voor psychische problemen en zo ja, welke klachten zij destijds hadden. De antwoorden op de eerste vraag werden gescoord in twee categorieën: wel hulp gezocht versus geen hulp gezocht. Zeventenvijftig procent van de ondervraagden gaf aan ooit hulp gezocht te hebben voor psychische problemen, hetgeen beschouwd kan worden als een hoog percentage. Van deze groep werd door 22% relatieproblemen, 12% psychosomatische klachten, 24% depressiviteit, 21% emotionele crises en 21% andere problemen genoemd als reden voor het zoeken van hulp. Relaties tussen hulp gezocht voor psychische problemen enerzijds en hoeveelheid en kleur van de informatie en andere achtergrondvariabelen anderzijds werden onderzocht met behulp van logistische regressie-analyse. De analyses leverden geen significante predictoren op.

Gedachten over de genetische vader in het huidige leven

Voor het merendeel van de ondervraagden is het al geruime tijd geleden dat zij werden geïnformeerd over het bestaan van hun genetische vader. Met een drietal vragen werd onderzocht hoe de genetische vader de ondervraagden ten tijde van het interview nog bezighoudt. Er werd gevraagd of ze vandaag de dag nog fantasieën hebben over de genetische vader (bijv. over uiterlijk, karakter, hoe zijn leven eruit ziet), of ze denken dat ze uiterlijk op hun genetische vader lijken en of ze vinden dat ze qua karakter op hun genetische vader lijken. De antwoorden op de vragen werden dichotoom gescoord: wel fantasieën versus geen fantasieën; veel op hem lijken (uiterlijk, qua karakter) versus weinig op hem lijken. De verdeling van de antwoorden over de genoemde categorieën laat zien dat 58% van de ondervraagden aangeeft nog wel eens over de genetische vader te fantaseren, tegenover 42% niet; dat 40% het idee heeft uiterlijk sterk op de genetische vader te lijken, te-

genover 60% weinig; en dat 39% het idee heeft qua karakter sterk op de genetische vader te lijken tegenover 61% weinig. De percentages uit de 'gelijkenis qua karakter'-vraag worden interessant als we ze zetten naast vergelijkbare gegevens over de moeder en stiefvader. De antwoordpercentages op de vraag over de moeder komen dicht in de buurt van die over de genetische vader: 34% van de ondervraagden vindt dat hij of zij qua karakter sterk op de *moeder* lijkt, tegenover 66% weinig. Ten aanzien van de *stiefvader* echter, is slechts 4% van mening dat er sprake is van een sterke gelijkenis qua karakter, tegenover 96% weinig. Een vergelijking van de resultaten op de 'gelijkenis qua karakter'-vragen wekt de indruk dat een deel van de groep ondervraagden sterke erfelijkheidsopvattingen huldigt. Vervolgens voerden we per vraag een logistische regressie-analyse uit, waarbij zowel hoeveelheid en kleur van de informatie als de andere achtergrondvariabelen als potentiële predictoren werden betrokken. De analyse met fantaseren over de genetische vader leverde één significante predictor op, namelijk de variabele die aangeeft of er een ontmoeting met de vader heeft plaatsgevonden ($b=-1.03$, $s.e.(b)=0.44$, $p<0.05$). Degenen die hun vader niet in levende lijve hebben ontmoet zijn geneigd meer over hem te fantaseren. Uit de analyse met de vraag over gelijkenis qua karakter kwam dezelfde predictor naar voren: degenen die hun genetische vader hebben ontmoet blijken vaker het idee te hebben qua karakter sterk op hun genetische vader te lijken ($b=1.31$, $s.e.(b)=0.46$, $p<0.01$). De analyse met de vraag over uiterlijke gelijkenis leverde geen significante predictoren op.

Erfelijkheidsopvattingen

In hoeverre worden erfelijkheidsopvattingen door de hoeveelheid en kleur van informatie en andere variabelen bepaald? De correlaties tussen de erfelijkheidsschaal en de hoeveelheid en kleur van de informatie bedragen respectievelijk 0.04 en 0.15, beide niet significant. De daarna uitgevoerde regressie-analyse met de erfelijkheidsschaal als responsvariabele resulteerde in één significante predictor. Personen van wie de vader verdwenen is na een kortstondige relatie blijken meer belang te hechten aan erfelijke factoren dan personen bij wie de genetische vader ontbreekt door overlijden of echt-

scheiding ($b=5.40$, $s.e.(b)=1.66$, ($\beta=0.32$), $p<0.005$).

4 Discussie

De resultaten van het onderzoek naar de rol die informatie over de afwezige genetische vader speelt voor personen die opgroeiden met een vervangende vader kunnen als volgt worden samengevat. Met betrekking tot de *achtergronden* van informatie of kennis over de genetische vader kwam naar voren dat het gevoel goed geïnformeerd te zijn samengaat met (1) het hebben ontmoet van de genetische vader, (2) overlijden als reden van afwezigheid van de vader, en (3) op jonge leeftijd zijn ingelicht over het bestaan van de genetische vader. Voorts bleek dat de kleur van de informatie naar verhouding negatief was in het geval de afwezigheid van de vader het gevolg was van echtscheiding. Met betrekking tot de *implicaties* van geïnformeerdheid werd alleen een effect van negatief gekleurde informatie op rigiditeit en een effect van positief gekleurde informatie op tevredenheid over de relatie met de andere sekse geconstateerd. Voor het overige werden er geen effecten van de hoeveelheid en kleur van de informatie over de genetische vader gevonden, noch op persoonlijk functioneren, noch op gedachten over de genetische vader in het huidige leven, noch op erfelijkheidsopvattingen. Wel werden invloeden vastgesteld van de reden van afwezigheid van de genetische vader en van het al dan niet hebben ontmoet van de genetische vader. In het geval de vader was verdwenen na een kortstondige relatie werd er hoger gescoord op wantrouwendheid/intolerantie (NPV) ten opzichte van anderen en was er sprake van relatief sterke erfelijkheidsopvattingen. Indien er een ontmoeting met de genetische vader had plaatsgevonden werd er relatief laag gescoord op sociale inadequatie en was er vaker sprake van tevredenheid over sociale contacten in het huidige leven. Bovendien werd er in het laatste geval minder gefantaseerd over de genetische vader en had men het idee weinig op hem te lijken qua karakter.

Opvallend is dat de geïnformeerdheid van personen een minder cruciale rol speelt dan verwacht. Eigenlijk is er een directer effect

zichtbaar geworden van wat wij vooraf benoemden als voorlopers van informatie dan van de informatie zelf: het al dan niet hebben ontmoet van de genetische vader en de reden van afwezigheid van de genetische vader blijken betere voorspellers van de huidige gedachten, opvattingen en gevoelens van de ondervraagden, dan de variabelen die aangeven hoe men zich in de loop der tijd geïnformeerd voelt over de genetische vader. Het lijkt alsof er, behalve de informatie die men heeft, nog iets anders speelt namelijk hoe bereikbaar nieuwe, aanvullende informatie is. Of men de vader ontmoet heeft of niet bleek bij onze groep ondervraagden immers alleen relevant in het geval een ontmoeting in theorie ook tot de mogelijkheden behoorde. Men lijkt zich het meest gefrustreerd te voelen als datgene, wat in principe tot de mogelijkheden behoort, niet gerealiseerd wordt.

De variable *ontmoeting met de genetische vader* is onmiskenbaar de belangrijkste in het hier besproken onderzoek. Zowel op de NPV als op de tevredenheidsvariabelen vinden we een positieve samenhang tussen ontmoeting met de vader en sociaal functioneren. Daarnaast heeft deze gebeurtenis ook gevolgen voor de rol die de vader vervolgens in de gedachten van zijn nakomeling speelt: er is minder aanleiding tot fantaseren en meer basis voor identificeren. In verband met het belang van de variabele 'ontmoeting met de genetische vader' is het een interessante vraag wat een ontmoeting nu precies aan de kennis over de genetische vader toevoegt. Het onderzoek van Triseliotis (1973) geeft aanleiding te veronderstellen dat de betekenis van een ontmoeting meer van psychologische dan informatieve aard is. De meerderheid van zijn onderzoeksgroep gaf immers aan dat zij, hoewel ze niet veel wijzer waren geworden en de gebeurtenis hen vaak teleurstelde, toch een zekere rust hadden gevonden door de ontmoeting met hun genetische ouder(s).

De *reden van afwezigheid* van de genetische vader is een volgende belangrijke variabele. De bevindingen laten zien dat het zinloos is in zijn algemeenheid uitspraken te doen over het belang van het ontbreken van de genetische vader. Het blijkt essentieel onderscheid te maken naar de oorzaak van de afwezigheid van de vader, d.w.z. of hij ontbreekt door overlijden, echtscheiding of vanwege vertrek na een kort-

urende relatie. Zoals verwacht zijn voor de kinderen van overleden vaders de bevindingen het positiefst, zowel wat betreft de geïnformeerde over de vader als hun persoonlijk functioneren in het latere leven. Personen geboren uit een kortstondige relatie lijken naar verhouding het slechtste af. Hun latere functioneren wordt gekenmerkt door een relatief hoge mate van verongelijkheid en wantrouwen en sterke erfelijkheidsopvattingen. Kinderen van gescheiden ouders zitten hier min of meer tussenin. Een eerste voor de hand liggende verklaring voor deze verschillen is dat kinderen waarvan de vader overleden is zich naar verhouding het minst verlaten en afgewezen zullen voelen. In geval van vertrek na echtscheiding of na een kortstondige relatie is er psychologisch beschouwd sprake van verstoting door de genetische vader. De vader heeft het kind, volgens de waarneming van de laatstgenoemde, immers willens en wetens verlaten (Slijper & Verhulst, 1991; Tusenius, 1989). Voor personen, geboren uit een kortstondige relatie, komt daar nog bij dat de verbintenis waaruit zij voortkomen en daarmee in zekere zin hun hele bestaansgrond, door de omringende samenleving wordt afgekeurd. Zowel de verstoting door de vader als de afkeuring door de samenleving zou een verklaring kunnen bieden voor de verongelijkheid die werd vastgesteld op de NPV. Een verklaring voor de gunstige positie van nakomelingen van overleden vaders zou tenslotte ook nog kunnen zijn dat alleen bij deze groep de relatie met de vader in zekere zin is afgerond. In geval van overlijden ligt de zaak duidelijk: er kunnen geen stappen ten aanzien van de vader meer worden ondernomen, hetgeen een bepaalde rust geeft. In het geval van echtscheiding of kortstondige relatie is deze rust er niet. De vader is immers nog ergens, waardoor er in potentie nog van alles met de relatie kan gebeuren.

Nakomelingen van *gescheiden* ouders springen er in het onderzoek in één opzicht negatief uit: ze blijken vaker dan kinderen met een overleden vader of kinderen geboren uit een kortstondige relatie (via hun moeder) een negatief beeld te hebben opgebouwd van hun genetische vader. Hoewel deze bevinding strookt met resultaten van Hetherington (1972) en Hainline en Feig (1978), moet men er ons inziens voor oppassen deze bevinding te gene-

raliseren naar kinderen van gescheiden ouders in het algemeen. In een onderzoek in stiefgezinnen van Spruijt (1991) bleek dat in die gevallen waarin na een echtscheiding het contact met de vertrokken ouder verbroken was (hetgeen ook bij onze proefpersonen het geval is), de scheiding vaak zeer conflictueus was verlopen. Deze bevinding biedt niet alleen een verklaring voor de negatieve kleur van de informatie bij kinderen van gescheiden ouders, het maakt tevens duidelijk dat we met een specifieke subcategorie kinderen te maken hebben.

Een opvallende bevinding is dat personen die pas in de *adolescentie* van het bestaan van hun genetische vader op de hoogte werden gesteld, zich (ook op latere leeftijd) relatief het slechtst geïnformeerd voelden. Deze subjectieve beleving van een tekort aan informatie zou op drie manieren verklaard kunnen worden. Ten eerste zou de ervaring van een tekort samen kunnen hangen met een relatief grote *informatiebehoefte* op deze leeftijd. Volgens Triseliotis raken geadopteerden juist in deze periode zeer geïnteresseerd in hun adoptiestatus, ook als ze er al jaren van op de hoogte zijn. Personen die pas in of na de adolescentie te weten kwamen dat ze geadopteerd waren, hadden het gevoel niet langer te weten wie ze waren en wensten meer over hun genetische ouders te weten te komen om zichzelf opnieuw te kunnen definiëren (Triseliotis, 1973). Ook de personen uit ons onderzoek zouden vanuit een dergelijke toestand van identiteitsverwarring een dermate intense behoefte aan informatie kunnen hebben, dat de informatie die hun geboden wordt hier mager bij afsteekt. Behalve verwarring veroorzaakt late berichtgeving over genetische ouders ook een aanzienlijke deuk in het *vertrouwen* in de sociale ouders vanwege het achterhouden van informatie (Triseliotis, 1973), waarmee we zijn aangeland bij een tweede verklaringmogelijkheid. Het beschaamde vertrouwen zou de relatie zodanig kunnen aantasten, dat men de informatie die door de sociale ouders verstrekt wordt niet zonder meer aanneemt. De schade die wordt aangericht in de relatie met de sociale ouders is waarschijnlijk sterker in de adolescentieperiode dan daarna. In deze fase zal men zich, vanwege de afhankelijkheidsrelatie die nog bestaat, meer bekocht voelen. Ten derde is er mogelijk ook sprake van een *feitelijk* informatietekort. De groep laat-

geïnformeerden telt relatief veel personen die zijn geboren uit kortstondige buitenechtelijke c.q. voorechtelijke relaties. De genetische vaders uit deze relaties hebben maar kort een rol gespeeld, waardoor de moeders in de meeste gevallen ook maar weinig informatie hebben *kunnen* verstrekken. Overigens zou de veronlijktheid die bij personen geboren uit kortstondige relaties is vastgesteld in dit verband ook geïnterpreteerd kunnen worden als boosheid ten gevolge van het achterhouden van informatie door de opvoeders. Hoewel we voorop stellen dat eenduidige resultaten ontbreken, wekt deze combinatie van bevindingen de suggestie dat het weghouden van informatie een gevaar op kan leveren voor het latere functioneren.

In het onderzoek werd nadere bevestiging gezocht voor de gedachtengang dat tekortschietende informatie tot relatief sterke *erfelijheidsopvattingen* zou leiden (Van Kampen et al., 1990). Ook met betrekking tot dit onderwerp zijn er moeilijk eenduidige conclusies te trekken. Enerzijds hebben we geen relatie gevonden tussen hoeveelheid en kleur van geïnformeertheid en erfelijheidsopvattingen. Anderzijds werden bij personen die geboren zijn uit een kortstondige relatie inderdaad sterke erfelijheidsopvattingen gevonden. Als we deze bevinding zetten naast hetgeen hierboven ten aanzien van kortstondige relaties werd vastgesteld, constateren we dat de associatie tussen geboren uit een kortstondige relatie en een laat tijdstip van informeren een indicatie geeft in de richting van de erfelijheidshypothese van Van Kampen c.s. Personen die pas tijdens de adolescentie op de hoogte zijn gesteld van het bestaan van hun genetische vader zouden juist vanwege de eerder genoemde boosheid op de moeder en vervangende vader veel toe kunnen schrijven aan de onbekende genetische vader. Aan de andere kant vonden we bij deze personen geen neiging tot fantasieren, noch tekenen van identificeren met de genetische vader op de gelijkenis-items, waardoor benadrukt moet worden dat de basis voor een conclusie ten voordele van de erfelijheidshypothese wel erg mager is.

Uit dit onderzoek is niet naar voren gekomen dat ontoereikende informatie over de genetische vader grote gevolgen heeft voor het kind. De verschillen op het gebied van persoon-

lijkheidskenmerken en de mate van tevredenheid waarmee men later in het leven komt te staan, zijn nauwelijks opzienbarend te noemen. Toch moeten we voorzichtig zijn op deze plaats al te sterke conclusies te trekken. Een onderzoek als het onze heeft immers onvermijdelijk zijn beperkingen. Zo is er gebruik gemaakt van een specifieke operationalisatie van geïnformeerde informatie. Er werd bijvoorbeeld niet verdisconteerd welke *feitelijke* informatie de proefpersonen ter beschikking hadden. En daarnaast zijn er ook allerlei variabelen niet in het onderzoek betrokken, die wel een rol zouden kunnen spelen. Bij Amato en Keith (1991) vinden we in dit verband de volgende variabelen: de kwaliteit van de relatie met de vervangende vader (inclusief een eventueel verschillende invloed voor de seksen), conflicten binnen het gezin tussen moeder en vervangende vader, de levensstandaard van het gezin en ten slotte ook, voor die nakomelingen waarvan de genetische vader nog in leven is, de intensiteit en kwaliteit van de relatie met deze afwezige vader.

Ten slotte moet nog worden opgemerkt dat voor de groep als geheel het vastgestelde percentage personen dat hulp heeft gezocht voor psychische problemen erg hoog is, namelijk 57%. Nu is het enerzijds zeer wel mogelijk dat er een selectie-effect is opgetreden. Het is niet onwaarschijnlijk dat een groot aantal mensen zich vooral voor het onderzoek heeft aangemeld vanuit een behoefte om min of meer anoniem het een en ander van zich af te kunnen praten, waardoor personen met problemen mogelijk zijn oververtegenwoordigd. Aan de andere kant kan, mede met het oog op het feit dat bij alle geïnterviewden sprake was van een normale opvoedingssituatie, ook niet worden uitgesloten dat afwezigheid van de genetische vader tot meer problemen aanleiding geeft dan we met dit onderzoek hebben kunnen vaststellen.

Literatuur

- Amato, P. R. (1987). Family processes in one-parent, stepparent, and intact families: The child's point of view. *Journal of Marriage and the Family*, 49, 327-337.
- Amato, P. R., & Keith, B. (1991). Parental divorce and the well-being of children: a meta-analysis. *Psychological Bulletin*, 110, 26-46.
- Bach, G. R. (1946). Father fantasies and father-typing in father-separated children. *Child Development*, 17 (1/2), 63-80.
- Bierkens, P. (1992). Spermadonorschap en geheimhouding. *De Psycholoog*, 27, 57-61.
- Goebel, B., & Lott, S. L. (1986). *Adoptees' resolution of the adolescent identity crisis: Where are the taproots?* Paper presented at the meeting of the American Psychological Association, Washington D C
- Hainline, L., & Feig, E. (1978). The correlates of childhood father absence in college-aged women. *Child Development*, 49, 37-42.
- Hetherington, E. M. (1972). Effects of father absence on personality development in adolescent daughters. *Developmental Psychology*, 7, 313-326.
- Hoksbergen, R. (1992). Afstammingsrust: een lezing gehouden voor genealogen in februari 1991. In *Jaarverslag van het Centraal Bureau voor Genealogie*.
- Hoksbergen, R. A. C. (1987). Adolescent en geadopteerd of geadopteerd en adolescent? In R. A. C. Hoksbergen e.a. (red.), *Adolescenten in vele gedaanten: Bijdragen over adolescentie en adolescentenzorg*. Lisse: Swets & Zeitlinger.
- Hoksbergen, R. A. C. (1990, 22 maart). Interview in *De Volkskrant*.
- Hoksbergen, R. A. C., & Walenkamp, A. (1983). *Adoptie uit de kinderschoenen*. Meppel: Boom.
- Kampen, L. van, Koops, W., Meerum Terwogt, M., & Reijnders, C. (1990). Onbekendheid met de biologische vader als een belemmerende factor in de identiteitsontwikkeling: een empirische exploratie. *Nederlands Tijdschrift voor de Psychologie*, 45, 283-288.
- Luteijn, F., Starren, J., & Dijk, H. van (1975). *Handleiding bij de NPV*. Lisse: Swets & Zeitlinger.
- Meerum Terwogt, M. (1991). De proefballon van Hirsch Ballin: een pleidooi voor het opheffen van de donoranonimiteit. *De Psycholoog*, 26, 396-397.
- Meerum Terwogt, M. (1992). Geheimhouding? Waarom? *De Psycholoog*, 27, 62-63.
- Meerum Terwogt, M., Hoeksma, J. B., & Koops, W. (1991). Opvattingen over het erfelijk karakter van persoonlijkheidskenmerken. *Nederlands Tijdschrift voor de Psychologie*, 46, 344-346.
- Oshman, H. P. (1975). Some effects of father-absence upon the psychosocial development of male and female late-adolescents: Theoretical and empirical considerations. *Dissertation Abstracts International*, 36, 919B-920B.

- Raad voor het Jeugdbeleid (1988). *Ouderschap zonder onderscheid: een beleidsadvies over de belangen van kinderen bij verantwoord ouderschap en kunstmatige voortplanting*. Rijswijk: Ministerie van Welzijn, Volksgezondheid en Cultuur.
- Sibbing-Willems, L., & Temmink-Spits, M. (1991). Hulp aan geadopteerden bij het zoeken naar hun oorsprong. In R. Hoksbergen & H. Walenkamp (red.), *Kind van andere ouders: Theorie en praktijk van adoptie*. Houten: Bohn Stafleu Van Loghum.
- Slijper, F. M. E., & Verhulst, F. C. (1991). Rapport betreffende de onderzoekbaarheid van psychische gevolgen voor KID-kinderen om geen toegang tot hun afstammingsgegevens te hebben. Rotterdam: Erasmus Universiteit.
- Spruijt, E. (1991). Stiefgezinnen en stiefouderadoptie. In R. Hoksbergen & H. Walenkamp (red.), *Kind van andere ouders: Theorie en praktijk van adoptie*. Houten: Bohn Stafleu Van Loghum.
- Stein, L. A., & Hoopes, J. L. (1985). *Identity formation in the adopted adolescent*. New York: Child Welfare League of America.
- Stevenson, M. R., & Black, K. N. (1988). Paternal absence and sex-role development: A meta-analysis. *Child Development*, 59, 793-814.
- Triseliotis, J. (1973). *In search of origins: the experiences of adopted people*. London: Routledge & Kegan Paul.
- Tusenius, A. A. (1989). De gevolgen van echtscheiding voor kinderen. *Tijdschrift voor Psychiatrie*, 37, 15-28.
- Verhulst, F. C., & Versluis-den Bieman, H. J. M. (1989). *Buitenlandse adoptiekinderen: Vaardigheden en probleemgedrag*. Assen/Maastricht: Van Gorcum.

Manuscript aanvaard 29-7-1993

Auteurs

H. M. Y. Koomen is universitair docent aan de sectie Orthopedagogiek van de Vrije Universiteit.

Adres: Sectie Orthopedagogiek, Vrije Universiteit, Van der Boechorststraat 1, 1081 BT Amsterdam

J. B. Hoeksma is universitair docent aan de vakgroep Kinder- en Jeugdpsychologie van de Vrije Universiteit.

M. Meerum Terwogt is universitair hoofddocent aan de vakgroep Kinder- en Jeugdpsychologie van de Vrije Universiteit.

Adres: Vakgroep Kinder- en Jeugdpsychologie, Vrije Universiteit, Van der Boechorststraat 1, 1081 BT Amsterdam

Abstract

The importance of knowledge about an absent genetic father

H. M. Y. Koomen, J. B. Hoeksma & M. Meerum Terwogt. *Pedagogische Studiën*, 1993, 70, 368-381.

This study is based on structured interviews among 102 adult subjects raised by their genetic mother and a substitute father. The questions addressed the subject's knowledge about their absent genetic fathers and their personal well-being and social adjustment. In addition, two standardized questionnaires (a personality test and a test of people's beliefs in heredity) were administered. The main results were: (1) the amount and valency of knowledge individuals claim to have plays a less prominent role in their psychosocial adjustment than was expected; (2) having met the genetic father appears to have a favourable effect on knowledge about the father as well as later social adjustment; (3) the reason of absence of the genetic father appears to be of vital importance: adult children who were born in a short-lived relationship are worse off than adult children who lost their fathers through death or divorce, both with regard to knowledge and psychosocial adjustment. Children of divorced parents have a position somewhere in the middle.